

יד
מהרי"ן

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
תזריע – מצורע
אייר ה'תשע"ג ב'שכ"ד
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

דברים לזכרו של הגאון הרב יעקב יוסף זצ"ל, מדת האמת שהייתה בו, ובפרט בעניין מסורת ומנהגי ק"ק תימן יע"א.
דין חתך בצמת הגידין בבהמה ובעוף, פסיקת מהרי"ץ בעניין זה, האם לדעת הרמב"ם יש הבדל בצמת הגידין בין בהמה לעוף.
התייחסות לדברים שנכתבו במדריך כשרות "יורה דעה" ניסן ה'תשע"ג ב"שכ"ד.
חלק השו"ת.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק
טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול הלשון – 03-6171031
מספר השיעור במערכת קול הלשון – 328
מספר השיעור בדיסקים – 202

השיעור מוקדש
להצלחת ולרפואת הילד
אלעזר בן הרב שמעון יצחקי יצ"ו.
ימלא המקום ב"ה כל משאלות ליבם לטובה. אכי"ר.

דברים לזכרו של הגאון הרב יעקב יוסף זצ"ל, מדת האמת שהיתה בו, ובפרט בעניין מסורת ומנהגי ק"ק תימן יע"א. לדאבון ליבנו, ידידנו הגאון הרב יעקב יוסף זצ"ל, נאסף לבית עולמו, נקבר בערב שבת האחרון ופרשת שמיני. זאת זכות, מבחינת מי שמת בארץ ישראל בערב שבת, ונקבר בערב שבת, ניצל מחיבוט הקבר. כמבואר במסכת כתובות דף ק"ג ע"ב, ובשאר ספרים. חוץ מכך שהוא הזדכך ביסורים, בזמן האחרון. אני היכרתי אותו רק בשנים האחרונות, בעיקר במסגרת הכשר הבשר "ישא ברכה" ו"פעולת צדיק", וגם קצת בתחומים נוספים, אבל בעיקר בנושא זה של שחיטת עופות ובקר. הוא היה מרביץ תורה ברבים, אמנם לא תורה שבכתב אלא תורה שבע"פ, הקב"ה נתן לו כשרון של דיבור, בזה הוא עשה גדולות ונצורות, שיעורים רבים למעלה מכוחותיו שלאדם רגיל, הוא מסר נפשו על כך, בכל חלקי השו"ע, ובכל הנושאים והעניינים הישנים והחדשים, ונתן דעתו על כל דבר שמתחדש. בנושא זה של הכשרות, הוא מסר את נפשו על כך. פירושו, שבשעה שתים בלילה הוא היה מגיע לחנות הבשר בירושלם עיקו"ת לראות ולפקח מה קורה, לבדוק את הפריז'דרים, מה נכנס ומה יוצא.

המיוחד שבו, שהוא היה איש אמת, וללא חת. דהיינו, כאשר הוא הגיע למסקנא מה צריך להיות, מה דעת תורה, הוא לא חשש, לא לחברה ולא לסביבה ולא למשפחה, ואמר את מה שנראה לו, מה רצון ה' בעולם, ומה צריך לעשות.

בתורת תלמיד של הגאון הרב ציון אבא שאול זצוק"ל, מראשי ישיבת פורת יוסף, את התימנים הוא העריך באופן מיוחד. לפני כמה שיעורים ומוצש"ק ויקרא ה'תשע"ג הבאנו נושא אחד, זה קיים בהרבה דברים אבל בשבילי זה היה חידוש, לא ידעתי זאת בעבר לכן הבאתי את הנושא מהספר עלי הדס ופ"א סעיף כ"ח דף ס"ב, בקשר לעטיפה של תימנים, שגם הגאון הרב בן ציון אבא שאול זצוק"ל הגיע למסקנא ולא בוש לומר זאת, שכיצד שהתימנים

מתעטפים, זאת העטיפה האמיתית, כך היא העטיפה שחכמי התלמוד התעטפו. ואני רואה שגם תלמידיו הולכים בדרכו, מעריכים ומחשיבים מאד את מסורת תימן, ושהקהילה התימנית היא נחשבת עדה בפני עצמה.

בזמנו היה כינוס שנעשה בפתח תקוה, זאת היתה המסיבה הראשונה של חתן שלחן ערוך המקוצר הראשון בשנת התשנ"ח, והגאון הרב בן ציון מוצפי שליט"א אמר שם דברים מפורשים, הם נדפסו בעלון פעולת צדיק ומס' 15, זכינו לראות את אחד הנופים הגדולים של הדור הנפלא, בחורי חמד שנבחנו והצליחו והפגינו ידע. יהדות מפוארת יהדות תימן, אלפי שנים שמרה בצורה הכי מקורית מכל העדות שבישראל ומכל שבטי ישראל על המנהגים, על הגחלת, על המקורות, על הנוסחים של תפילות, על השיטות של לימוד, על הלבוש, ועל כל דבר שיש בו צביון יהודי מקורי מזמן אבותינו הקדושים, מזמן היות ישראל לעם. אלו דברים שהוא אמר אז בכינוס, ונחקקו בעט ברזל ועופרת. הדבר חשוב לנו מאד, כי חז"ל אומרים שאין שבחה של מטרוניתא שמשבתחת מחברותיה ודברים רבה ג' ה', שאנחנו נגיד את זה בתוך העדה, זאת לא חכמה. השבח הוא, שאומרים זאת אלה שמבחוץ, שגם הם מודים ויודעים זאת, הדבר מחזק את כל הספקנים והמבולבלים, שיבינו וידעו את האמת.

גם הגאון הרב יעקב יוסף זצוק"ל, היה בדעה הזאת, והוא עמד על כך ללא פשרות. תמיד כשהוא דיבר אצל התימנים, הוא דיבר לפי מסורת תימן. ספרי שלחן ערוך המקוצר היו ילחם חוקו, הוא היה עובר עליהם בקביעות. התפרסם גם, ששאל אותו גר צדק אחד, איזה מנהג אני אעשה? מה אני, אשכנזי או ספרדי? איזו עדה אני? אמר לו, כיון שאתה גר צדק, אינך מחוייב לאף אחד, תבחר את הכי טוב. מהו הכי טוב? להיות לפי מנהגי התימנים, ועפ"י התכלאל והנוסח של מהרי"ץ. הפלא ופלא לשמוע דברים כאלה, ושיאמר זאת בפרהסיא. זהו איש אמת. שיודע את האמת, ולא קובר

אבל בודאי שאם מצבו היה טוב, הוא אכן היה יכול להתעמק ולברוק זאת, לדעת היכן הדברים מתחילים והיכן נגמרים, ולהגיע למסקנא כי המצות הרכות התימניות הן כשרות למהדרין מן המהדרין ללא שום צד ספק.

נושא נוסף, שצריכים להיזהר לא להתבלבל, כיון שסוף סוף הספרדים אינם בקיאים הדק היטב במנהגים שלנו, יש אצלם קצת בלבול. למעשה, בלבול זה מתחיל אפי' אצלנו, שלרבים מאיתנו לא ברור בדיוק איפה אנחנו כהרמב"ם ואיפה כמרן. דהיינו, יש דברים שאנו עושים כפי דעת הרמב"ם, ויש דברים שאנחנו עושים כדעת מרן. גם אצל הרבנים שלנו, לא רק בדור הזה, הנושא הזה היה אצלם קצת מבולבל, הגדרים לא היו חדים וברורים, עד שקבענו בזה מסמרות, כפי שהבאנו בקונטרס כללי מהרי"ץ, שהמנהגים כהרמב"ם, והפסקים כמרן [עיין שע"ה סוף ח"ג]. עד לפני שעשינו את החלוקה הזאת לשני הצדדים, הנושא לא היה מספיק ברור. אפילו בתשובות של תלמידי חכמים. גם מהרי"ץ לא הדגיש כל כך את הנושא הזה, ורק אחרי שמעיינים בדבריו, רואים שאכן זו הדרך לכו בה.

כמובן אין לנו טענות ומענות על הספרדים וכן האשכנזים שלא הבינו זאת, הם חשבו ואמרו הרבה פעמים שהתימנים הולכים כדעת הרמב"ם. צריכים לדעת להיזהר מכך, לא לקבל זאת. בכל דבר, הם רואים איזה שינוי אצלינו המתאים למה שהרמב"ם אומר, ולכן הם חושבים שהתימנים תמיד הם כמו הרמב"ם. ובדרך צחות נוסף כי אולי הם שכחו שהרמב"ם היה ספרדי, לא תימני. הרמב"ם הרי היה במצרים, הוא לא תימני. גם מרן הבית יוסף הוא ספרדי, א"כ אין כל-כך הבדל ביניהם. השו"ע היה ספרדי מצפת, והרמב"ם היה ספרדי ממצרים. א"כ מה זה משנה? לנו יש מסורת מדורי דורות, וכמו שלא קיבלנו הוראות הרמב"ם נגד המנהגים שלנו, גם לא קיבלנו את הוראות מרן נגד המנהגים שלנו. נושא זה קצת התבלבל.

אותה. בפרט בדור שלנו, ותהי האמת נעדרת ועיין סוטה מ"ט ע"ב, לצערינו בדור שלנו קשה למצוא אנשי אמת. הפוליטיקה, שהיא השקר במלה מעודנת, שולטת בכל מקום. בעוה"ר נלקח כזה איש אמת, מי יתן לנו תמורתו, מי יתן לנו חליפתו.

אבל אנחנו מתנחמים בכך, שכאשר הקב"ה לוקח נשמה מן העולם, הוא מביא נשמה אחרת במקומה. בעז"ה תהיה כזאת. אבל רק ללמוד את הדרך ואת השיטה. אני מקווה, שגם בני משפחתו יבינו וילמדו ממנו, אולי כעת בימי השבעה ישבו יחשבו על כך, כי זה אחד מהדברים שבלטו אצלו. גם אם הם רוצים שלכל הספרדים יהיה מנהג אחד, הדבר יכול להיות, אבל צריכים להבין שהתימנים הם משהו אחר. דהיינו, אולי אפשר לעשות פשרה בין השיטות. הרי גם בין הספרדים עצמם, ישנם הרבה מאד חילוקי מנהגים. א"כ, מצידנו, שכל הספרדים יהיו לפי מנהג אחד, לפי השיטה שלהם. כי בין כה וכה אינם יודעים, ואין להם דברים שרשיים, ולא איכפת להם כלום, בין כה וכה הספרדים עזבו הרבה מנהגים שהיו להם, אפילו עטיפת טלית שמנהג הספרדים היה כמונו, אבל לא איכפת להם על המסורת. א"כ בלאו הכי הם למחצה לשליש ולרביע. אולי. אבל עכ"פ שיבינו, שהתימנים שאני, התימנים הם עדה מיוחדת, לתימנים יש את המסורת של עם ישראל, המסורת הכי מקורית. א"כ בזה שילכו לפי הכיוון השני. אני מקווה, אולי עכשיו יתבוננו, במצב זה אחרי שהוא הלך, לראות שיש כיוון לזה, כדי למנוע ח"ו חילוקים ומחלוקות בישראל.

בנושא של המצות התימניות, אמנם הוא הביע דעה שאינה מקובלת עלינו, ולא מובנת בכלל, והדפסתי על כך מאמר עכשיו בזמן האחרון בחוברת מוריה [ניסן התשע"ג], שהמצות הרכות אין בהם שום חשש, וכל מה שנאמר אחרת, זה מחוסר ידיעה ומפני שכחת המסורת וכו'. אבל כעת אני מלמד עליו זכות, הוא היה כבר חולה וקשה היה לו להיכנס לעומק העניינים, לכן אמר מה שאמר. לפי מה שראה וחשב בעבר.

שהיתה השבוע ביום ראשון וכ"ח ניסן התשע"ג, אבל כדאי לדעת את הדברים מיסודם. אם כי הנושא גדול ורחב, אי אפשר להקיף הכל, לכן לא ניכנס לכל פרטי הפרטים, אבל אשתדל לדבר על הדברים העיקריים, או על הנקודות החדשות שיש לי בס"ד לומר בנושא זה.

בכדי שהדברים יהיו ברורים, נקדים את היסודות, בלי להתעמק ולפלפל בהם, כי זה לא הזמן ולא המקום. שיעור זה גם אינו שיעור בגמרא, אלא בדרך ובשיטה.

המשנה בפרק בהמה המקשה וחולין פרק רביעי דף ע"ו ע"א אומרת, בהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמטה, כשרה. מן הארכובה ולמעלה, פסולה. וכן שנוטל צמת הגידין, [בעברית ובעדות אחרות גורסים צומת, אבל אנחנו גורסים צמת, מלשון מבעד לצמתך ושה"ש ד' א"ן. צמה היינו, הקשר של הגידים, שנקשרים אחד לשני. כך המסורת שלנו בקריאה]. נשבר העצם, אם רוב הבשר קיים, שחיטתו מטהרתו. ואם לאו, אין שחיטתו מטהרתו. על זה הגמרא מביאה שתי לשונות. הלשון הראשון, אמר רב יהודה אמר רב אמר רבי חייא, למטה, למטה מן הארכובה. למעלה, למעלה מן הארכובה. באיזו ארכובה אמרו? בארכובה הנמכרת עם הראש. הגמרא דנה בלשון הזאת, ואח"כ מביאה הגמ' לשון אחר, רב פפא מתני הכי, אמר רב יהודה אמר רב אמר רבי חייא, למטה, למטה מן הארכובה ומצמת הגידים. למעלה, למעלה מן הארכובה ומצמת הגידים. וכן שניטל צמת הגידים. וארכובה גופא, כדעולא אמר רב אושעיא וכו'. א"כ יש פה שתי לשונות, הלשון הראשון מחמיר, הלשון השני מיקל.

ברגל הבקר, ישנם שלשה חלקים. עליון אמצעי ותחתון. למעשה גם אצלנו בבני אדם, וכך גם בעופות, ישנו משהו דומה, רק שהקב"ה ברא זאת לכל אחד בצורה אחרת. לאדם יש את הירך, והשוק, ופרסת הרגל. זה גם שלשה חלקים, רק שאצלנו החלק התחתון הוא כפוף, ובבקר הוא עומד, והפרסה נמצאת למטה.

במלים אחרות, מכיוון אחר. ההשקפה שלהם היתה, שהשאמי הולכים כפי דעת מרן, והבלדי הולכים כפי דעת הרמב"ם. אבל פה הם התבלבלו, עושים אותנו כביכול דרדעים. כי אם אתה מסתכל כך, שבלדי הולכים כפי דעת הרמב"ם, א"כ זה דרדעי, זאת השיטה רק שלהם. זה הבלבול שהיה בנושא זה. דהיינו, הם הוציאו את העוקץ של הדרדעים, שזה הכפירה בכל תורת הנסתר, והסתכלו רק על החלק ההלכתי, שזהו הרמב"ם, זה היה הדגל שלהם. אבל הם לא הבינו את הפרטים והחילוקים, כי הם דברים דקים. הדבר לא פלא בכלל, ולכן צריכים להיזהר מכך.

וזה לא רק הוא, הרה"ג יעקב יוסף זצ"ל, אלא ישנם עוד הרבה רבנים אחרים, שאינם יודעים ולא ברור להם מה נוהגים התימנים. אפילו בעל אבן ספיר, ואפילו בעל סערת תימן, הגאון הרב עמרם קורח זצ"ל עשה חשבון, שכל הדברים הם כפי דעת הרמב"ם, חוץ מכמה דברים ספורים. הוא עשה [בדף צ"ט] רשימה של עשרה דברים, בזמן שכשמסתכלים באופן אחר רואים שישנם עשרות מנהגים של התימנים, שהם ההיפך מדעת הרמב"ם. הדברים היו צריכים ליבון, וב"ה כבר עשינו והדפסנו את הביטוי העיקרי בנושא זה בקונטרס 'כללי מהרי"ץ'. אבל זאת נקודה שצריכה הבחנה דקה מן הדקה, לא להיכשל בדבר הזה. כי כשהם ראו שישנם הרבה דברים שאנו שונים בהם מכולם, אמרו שזה הרמב"ם, א"כ חשבו שגם בדברים אחרים אנו נוהגים כהרמ"ם. אבל אם היו מסתכלים הפוך, היו רואים שאדרבה ישנם הרבה מאד דברים שאנו לא נוהגים בהם כדעת הרמב"ם, ואז היו מגיעים לחילוק המדוייק והאמיתי. בכל אופן זהו נושא, שיכולים לפגשו הרבה פעמים.

דין חתך בצמת הגידין בבהמה ובעוף, פסיקת מהרי"ץ בעניין זה, האם לדעת הרמב"ם יש הבדל בצמת הגידין בין בהמה לעוף:

ברצוני בעז"ה לדבר בנושא ההלכתי של צמת הגידים, וגם נושא זה קשור לדברים דלעיל. התחלתי לדבר על כך בהילולת מהרי"ץ

הלכה י"א י"ז, אם נחתכה בצמַת הגידים הרי היא טריפה, ולמעלה מצמַת הגידים הרי היא כשרה. נקודת המחלוקת ביניהם היא, אם תיחתך בשוק מעל לצמַת הגידים. לדעת הר"ף והרמב"ם היא תהיה כשרה, ולדעת רש"י גם זה טריפה. מרן בשו"ע וי"ד סימן נ"ה סעיף א"ן, מביא בסתם להכשיר, ובשם יש אומרים הביא את שיטת רש"י שמחמירה. והרמ"א כותב, שמנהגם הוא לאסור, כפי דעת רש"י.

לביאור הדברים, נקרא את לשון השו"ע, שלשה פרקים יש ברגל. התחתון, והוא מה שיחתך עם הפְּרָסוֹת כשמפשיטין הבהמה, ונקראת ארכובה הנמכרת עם הראש. ולמעלה ממנו פרק שני, והוא הנקרא שוק, וצמַת הגידים בתחתיתו, סמוך לארכובה הנמכרת עם הראש. ולמעלה ממנו, פרק שלישי. והוא מחובר לגוף, של הבהמה, ונקרא קולית. א"כ מה הדין? בפרק התחתון, בכל מקום שיחתך בו, כשרה. עצם המחובר לגוף, בחלק העליון הקיצוני, הנקרא קולית, בכל מקום שיחתך, טריפה. בעצם האמצעי, אם נחתך שלא במקום צמַת הגידים, כשרה. ואם נחתך במקום צמַת הגידים, טריפה. ולא נאסרה מפני שהיא חתוכת רגל ממקום זה, אלא מפני שנחתכו הגידים. לפיכך, אם נשבר העצם במקום צמַת הגידים ויצא לחוץ, ואין עוד ובשר חופים את רובו, ובדק בצמַת הגידים ונמצאו קיימים, כשרה. ויש אוסרים בנחתך העצם האמצעי בכל מקום, אפילו שלא במקום צמַת הגידים, וכו'. דעת היש אוסרים היא דעת רש"י והרא"ש [שם סימן ז' ובשו"ת כלל כ' סימן ט"ז]. וע"ז אומר הרמ"א, הגה, ונהגו בכל אשכנז וצרפת כסברא אחרונה, ואין לשנות. לכן בכל מקום שנחתך מן הארכובה ולמטה, טריפה. אע"פ שצמַת הגידים קיימים.

א"כ דעת הר"ף והרמב"ם והגאונים היא להקל, כיון שהמחלוקת פה היא איך לפסוק. רש"י פסק כפי הלישנא קמא, לפי הלשון הראשון בגמרא, שלפיה יוצא שאסור בשניהם. אבל הגאונים והר"ף והרמב"ם, כדרכם הם פוסקים כפי לישנא בתרא. אמנם דנו הראשונים איך

החלק התחתון נקרא 'ארכובה הנמכרת עם הראש', החלק האמצעי נקרא 'שוק', והחלק העליון נקרא 'קולית'. הקולית היא הירך, יש שם עצם שבתוכו יש מוח. החלק האמצעי נקרא שוק, ובחלקו התחתון של השוק יש את צמַת הגידים. ולמטה, החלק התחתון, נקרא 'ארכובה הנמכרת עם הראש', מה שנקרא בלשוננו 'פְּרָעִי'. רובם לא משתמשים לאכילה בחלק הזה, אבל ישנם כאלה המבשלים אותו ועושים ממנו מרק, כי לבשר זה יש עור עבה.

אבא מארי זצ"ל סיפר לי, שקצת בתימן היו מתלוצצים על כך. כי בדרך כלל, ברוב ככל המקומות היו משתמשים בחלק זה הסנדלרים, לעשות מכך סוליות למנעלים, כי הוא עור עבה וחזק. אבל בערים הגדולות, היו אוכלים זאת. מישהו היה אומר, 'יושבי מדינות, אוכלי עורות'. דהיינו, 'אנשי המדינות' כלומר אנשי הערים, אוכלים עורות... זה לא מכובד, עכ"פ בעיני כל מי שאינו רגיל לכך. כנראה אכלו זאת בגלל שיש לזה טעם מיוחד, או שיש בזה עניין רפואי, עשו מזה מרק גם ועב, מרק של כורעי. יש עליו שיער שצריך לשרפו, אי אפשר למלחו כך [עיין שו"ע י"ד סי' קל"א סעיף כ', והערה ס"ב שם]. בכל אופן, זאת היא ארכובה הנמכרת עם הראש, כלומר כיון שזהו חלק שיעיר כמו הראש, א"כ הם מתאימים, לכן בשווקים זה נמכר כאחד ביחד עם העצמות, כמו הגולגולת וכדו'.

בחלק העליון, בקולית דהיינו הירך, כל מקום שיחתך שם, הרי זה טרף, כיון שהבהמה לא תחיה. וכל בהמה שאינה יכולה לחיות שנים עשר חודש, הרי היא טריפה. החלק התחתון, שהוא הארכובה, שהמקביל אצלנו בגוף האדם היא כף הרגל עם האצבעות, בחלק הזה כל מקום שתיחתך הרי היא כשרה, כיון שלא מזיק לבהמה אם תיחתך במקום זה, כי היא יכולה להמשיך לחיות כך.

הנדון הוא, על העצם האמצעי, דהיינו השוק. לדעת רש"י, כל מקום שיחתך שם, הרי היא טריפה [שם ד"ה וכלישנא]. ולדעת הר"ף [שם דף כ"ה ע"ב מדפי הר"ן] והרמב"ם [בפרק ח' מהלכות שחיטה

לפסוק, כשיש שתי לישנות בגמרא, אולם אין זה לענייננו כעת. בסופו של דבר, בשורה התחתונה, זאת היא המחלוקת. השו"ע פסק בסתם כפי דעת הרי"ף והרמב"ם, דהיינו כלישנא בתרא.

בא מהרי"ץ זיע"א, ומביא חידוש גדול על הלכה זאת, אם נחתך שלא במקום צמח הגידים כשירה, ואם נחתך במקום צמח הגידים טריפה, כותב על זה מהרי"ץ כך, ולדעת זו הוי טרפות דצמח הגידים, טריפה החוזרת להכשרה. שאם נחתכה במקום צמח הגידים, ולא חתך יותר, הוי טריפה. ואם רצה לחתוך אח"כ קודם שחיטה למעלה מהם, חוזרת להכשרה [ובח תורה שם סק"ו]. זהו חידוש עצום. הרי אמרנו, שבחלק התחתון של השוק נמצא צמח הגידים, ואם נחתכה במקום צמח הגידים הוי טריפה, ואם נחתך למעלה ממנה כשרה. מודיע מהרי"ץ, אם יש לך בהמה שצמח הגידים שלה חתוך, הדבר אינו סוף פסוק, כי זאת טרפות החוזרת להכשרה. דהיינו תחתוך למעלה, ואז תשחט את הבהמה, והיא תהיה כשרה. שהרי אם מתחילה היה חתוך השוק עד הסוף, זה היה כשר. אמנם לפי דעת רש"י, לא יעזור שום דבר, כי גם מעל צמח הגידים זה טריפה. אבל לפי הדעה שמכשירה, למרות שצמח הגידים כשהוא חתוך זה טריפה, אבל דוקא אם אתה משאיר את המצב כך. אולם אם תחתוך למעלה מזה, היא תהיה כשרה. דהיינו תעשה כעת כך, ויהיה כפי מה שהדין היה אם היה חתוך כך מראש.

אמנם זה חידוש, כי הגמרא אומרת, אין מדמין בטריפות זה לזו, חותכה מכאן וחייה, חותכה מכאן ומתה [וחולין שם]. קים להו לחז"ל, מה הם הדברים שמזיקים לבהמה ומה לא. אולי נסביר קצת יותר את הנשמה של העניין, הרי אם צמח הגידים נפגע, הבהמה תמות. אבל אם אין בכלל את צמח הגידים, היא תחיה. כלומר, אם צמח הגידים חולה, זה מזיק לה. אבל אין בכלל את צמח הגידים, היא יכולה לחיות כך. לכן בא מהרי"ץ ואומר, פתרנו את הבעיא. נכון שעכשיו

היא טריפה, אבל זה רק אם תשאיר את המצב כך. אולם אם תחתוך מלמעלה, אמנם אין את צמח הגידים, אבל הבהמה תחיה גם בלי צמח הגידים.

כמובן שהכל מדובר לפי שיטת הרי"ף והרמב"ם והגאונים, שאנחנו פוסקים כמותם, שזה כשר. מהרי"ץ אומר זלדעת זו, כי לפי דעת רש"י בודאי שזה לא יעזור, כי בין אם יחתכו מלמעלה ובין אם יחתכו מלמטה, לדעת רש"י כל שנחתך השוק הרי היא טריפה.

ממשיך מהרי"ץ ואומר, אף על פי שאין הדעת כן, זה לא מסתבר, הדבר לא מתקבל על הדעת, אבל קים לך דהכי הוא, חותכה מכאן ומתה, חותכה מכאן וחייה. והוא מציין מקור, בית יוסף, ולבוש, ועיין רמב"ם מאריה דהאיי דינא פרק שמיני, וכן דעת הרי"ף וריב"ן ורמב"ן, וכן פסק רשב"ץ דף י"ע"א. עכ"ל.

כאן יש כמה שאלות לשאול. ראשית, אכן בבית יוסף הוא מביא שיטת דעה כזאת, אבל הוא מביא שהרבה חולקים עליה. כתוב בבית יוסף כך, הרי"ף פסק כלישנא בתרא, וכן דעת הרמב"ם פרק שמיני מהלכות שחיטה. וכתב, שכשאנו אוסרים בהמה שנחתך רגלה במקום צמח הגידים, לא נאסרה מפני שהיא חתוכה רגל ממקום זה, אלא מפני שנחתכו הגידים. וכתבו הרא"ש [שם בתשובה] וספר מצוות גדול [עשין ס"ג], שכן דעת ריב"א. וכתב הרשב"א [וחולין דף ע"ו ע"א ד"ה ולעניין, ובתוה"א ב"ב ש"ג] שכן דעת הרמב"ן [וחולין שם ד"ה ארכובה]. ושהקשה הוא ז"ל, יסוד הדבר הוא הרמב"ן שאומר, אם כן כשנחתך צמח הגידים, יחתוך העצם מלמעלה סמוך לארכובה, ותיכשר. מה הבעיא? למה אתה אומר שהיא טריפה? תחתוך מלמעלה. הרי אמרת שאם נחתך למעלה זה כשר, כך לפי הלישנא בתרא. לכן אומר הרמב"ן, אין הכי נמו, אם חתך קודם שחיטה למעלה מצמח הגידים ואח"כ שחטה, כשרה. ודחו דבריו הרשב"א והרא"ש והר"ן [דף כ"ו ע"א מדה"ד]. ובריש פרק בהמה המקשה כתב הר"ן, שדעת הרא"ה [דף ס"ח ע"א ד"ה אמר רב] גם כן לדחות דברי הרמב"ן, ורבינו בסימן נ"ו כותב

נקודה שניה, בכתבים של אבא מארי זצוק"ל כתוב בעניין זה כך, 'ולפי זה טרפות צמת הגידים טרפות החוזר להכשרה, מצאתי כתוב, שאם נחתך במקום צמת הגידים, חוזר וחותר למעלה, ומחזיר הבשר עד למטה במקום צמת הגידים, ומניחה עד שתיקשר, וחוזרת להיתרה. כן פסק בלבוש, ומהרי"ץ (בעל) [בספר] זבח תודה. וגם מוריניו ורבינו שלמה, אחיו של מהרי"ץ נע"ג, היה עושה מעשה לעין כל. וגם רבים מגידי אמת העידו על מהרי"ץ, שגם הוא היה עושה כן. ודוקא שהצומא קיימת. עד כאן מצאתי. ובארות יצחק על זבח תודה סימן נ"ה אות א', ובשע"ה סוף ח"ד אור הנר סימן מ"ה, ושו"ת עולת יצחק ח"ב ס"א.

מצאתי בס"ד זה מקרוב ממש, את מקור הדברים שכתב אבא מארי בשם 'מצאתי כתוב'. ידידנו השה"ט רון נסים יצ"ו רכש בזמן האחרון כת"י של ספר מקור חיים שהכתב ע"י זקני מהריק"א, ויש שם בסוף חידושים וליקוטים שלא ידוע מי כתבם, בודאי זה לא מהריק"א אלא מישוהו אחר, ניכר כי זהו כת"י אחר, אולם רואים לפי הכתיבה שלו שהוא ת"ח ובקי. הראיה, לדוגמא, שהוא כתב את מאמרי חז"ל, בראשי תיבות. דהיינו, זה כבר דברים ידועים, שלא צריך לכתבם בפרוטרוט. רואים לפי הכתיבה, שהוא היה בקי ויודע. בכל אופן, מה שאבא מארי כתב, כתוב גם פה, אבל עם קצת שינויי לשון, כך שאינני בטוח ולא מסתבר שאבא מארי העתיק מכאן, כנראה היה לו מקור אחר, אבל זה כמעט אותם דברים עם קצת שינויים. פה כתוב כך, פסק הלכה, שאם נחתך במקום צמת הגידים, טריפה. ולפירוש זה, טרפות דצוה"ג טה"ל. זה בר"ת, הוא כתב זאת כך, כי אצלו זה כמו 'אשרי יושבי ביתך', לכן הוא כתב זאת בר"ת. דהיינו, טרפות דצמת הגידים, טרפות החוזרת להכשרה. כיצד? כלומר, שאם נחתך במקום צמת הגידים, חוזר וחותר למעלה, ומחזיר הבשר למטה עד מקום צמת הגידים, ומניחה עד שתיקשר, וחוזרת להיתרה. כן פסק בלבוש, ומהרי"ץ בזבח תודה. וגם מוריניו ורבינו שלמה, אחיו של

סברת הרמב"ן ודחיית הרא"ש. כולם דחו ולא הסכימו לסברא הזאת. לא נאריך בפלפולים, אבל רק כדי לסבר קצת את האו"ן. כותב הרא"ש כך, הקשה הרמב"ן וכו', ותירץ אה"נ וכו', בא הרא"ש ואומר, ודעת רחוקה היא זו, שטריפה תחזור להכשרה בידי אדם. אלא מיד כשנחתכה בצמת הגידים, מתה היא. אם צמת הגידים חתוך, זה כבר טריפה, היא כבר נחשבת מתה. נכון שהגמ' אומרת, חותכה מכאן וחייה, חותכה מכאן ומתה, אבל פירושו שאם כך היה המצב מראש. דהיינו אם יש לך שתי בהמות, אחת חתוכה מעל צמת הגידים, הרי שהיא תחיה. ואותה שחתוכה בצמת הגידים, היא תמות. אבל זה רק אם מראש כך הוא המצב. אבל אחרי שצמת הגידים נטרף, פירושו שהבהמה הזאת כבר לא תחיה, א"כ לא יעזור מה שאח"כ תחתוך מלמעלה, כיון שהמחלה כבר נכנסה בה, והיא תלך ותתנוון ותמות. לא יעזור שתחתוך מלמעלה, לא מצד המציאות, ולא מצד ההלכה. זה לא 'למדנות', שחל עליה 'חלונות' של טריפה, אלא שכך זה במציאות. אבל אחרי שנחתכה בצמת הגידים, שוב אין לה תקנה, שכבר נכנס בה חולי הטריפות, ואין להן תקנה בתוספת (ברוב) [בכאב]. ולא דמי לריאה שמעצמה עומדת ומתחיל להסתבך. והרא"ש מביא בשם הרמב"ן שמצינו דבר דומה, וכן מצינו טריפות נכשרות, ריאה שניקבה ולא סביך בבישרא, טריפה. אם יש נקב בריאה, זה טריפה, כיון שהיא לא תחיה. אבל אם אח"כ, חזרה ונסבכה, הוכשרה. אבל זה לא דומה, כיון שבנקב בריאה, הבהמה בחייה חיה עם זה כך, זה לא שאתה עושה פעולה חיצונית שאינה מעצמותה של הבהמה. אבל בנד"ד, הרי היא טריפה. בקיצור, כולם דחו את שיטת הרמב"ן.

א"כ לכאורה מפליא, כיצד מהרי"ץ פסק כמו שיטה יחידאה, ומביא זאת בשם הבית יוסף, שהביא שזו היא דעת הרמב"ן.

מהרי"ץ נע"ג, היה עושה מעשה לעין כל. וגם רבים מגידי אמת העידו על מהרי"ץ, שגם היה עושה כן. ודווקא שהצומא קיימת. כמעט אותו דבר, רק פה יש קצת שינויים. פה הדבר יותר ברור, הוא בא להגיד, 'כיצד? כלומר, דהיינו הוא מסביר את מה שכתוב במקור חיים שהעתיק את המהרי"ץ, ועיין הלכות טריפות סימן מ"ה סעיף ב'. אם כן, בתורת פירוש, זה בודאי קושיא. הוא אומר, כשאתה חותך למעלה את צמת הגידים, אין פירושו שתחתוך וזהו. אלא כשאתה חותך למעלה, תמשוך את הבשר כלפי מטה, זה כמו ניתוח, עושים פה תיקון, שצמת הגידים החתוך ייקשר, ואחרי שייקשר הוא יהיה כשר.

אולי ברגע הראשון חושבים, שזה לא חידוש. פשיטא שאם צמת הגידים נהיה בריא, זה כשר, א"כ מה החידוש? התשובה היא, שבעצם מי אמר שהבראת אותו? אתה רואה שזה התחבר, אבל מי אמר שהיא תחיה שנים עשר חודש? הדבר לא בטוח. למה חז"ל אמרו שזה טריפה? א"כ יש פה חידוש, שלא צריכים לחכות שנים עשר חודש, אפילו שאי אפשר לדעת. כי ראשית, אולי החולי כבר נכנס, וכבר לא יעזור שאתה מתקן את המצב מבחינה חיצונית. דבר שני, מי אמר שבמצב הזה, היא אכן תחיה שנים עשר חודש? זה גם חידוש, להגיד לנו שזה הבריא. בכל אופן, כך הם כתבו.

אבל התמיהה הגדולה היא, הם מעידים שכך עשה מהרי"ץ, אולם הרי מהרי"ץ בזבח תודה לא כתב דבר זה בכלל. ולא בשאר ספריו. הוא רק כתב, תחתוך ותשחט. הוא לא אמר, תחתוך ותמשוך את הבשר למטה, ואז צמת הגידים נקשרה, ורק אח"כ היא כשרה. איפה דבר זה כתוב?

אבל אולי קפצנו לסוף, כי יש להקדים פה בנושא זה דברים מתמיהים, שצריך ליישבם ולהעמידם על מכונם. חושבני, שזה כמו צמת הגידים, כשמו כן הוא... הרי יש שני פירושים מה זה צמת הגידים. בד"כ מפרשים, קשרי הגידים, דהיינו שהגידים נקשרים ועיין חולין שם, ורש"י ב"ק דף פ"ה ע"ב ד"ה צמתהו. וישנו פירוש, שזה

יובש שלגידים. כך ראיתי בספר זבחי צדק של רבי אברהם חאזי, הידוע בשם אחי"ה. ור"ת אברהם חאזי ישמרהו השם, בעל ההוספות וההגהות על תכלאל עץ חיים של מהרי"ץ. ספרו זבחי צדק על הלכות שחיטה, נדפס ע"י הרש"צ, והוא סביב ספר שערי קדושה שחיבר ג"כ מהרי"ץ. הוא כותב [בתחילת סי' ל"ה, דף פ' ע"ג] את שני הפירושים, ובד"כ ראיתי רק את הפירוש השני שהוא כתב, אבל הוא מביא עוד פירוש, פירוש יובש הגידים, במקום שהם יבשים. אמנם בהתרחקם משם, יתקרבו לטבע הבשר גם כן בלחותו. ויש מפרשים, מקום שהגידים נקשרים יחד, מן מַפְעֵד לְצַמַתָּךְ [שה"ש ד' א"ז]. זה הפירוש שבד"כ מביאים המפרשים, מקום שהגידים נקשרים ביחד. כמו צמה, שקולעים כמה דברים ביחד. אבל יש עוד פירוש, יובש הגידים. דהיינו, הגידים הולכים ונמשכים לאורך הרגל, במקום הזה שאנחנו מדברים עליו, בשוק, הם יבשים. לכן אם הבהמה תיחתך שם, היא תמות. אבל בהמשך הגידים כלפי מעלה, הם כבר לא יבשים. איפה שהם יבשים, הם לבנים, אבל אח"כ זה הולך ומאדים, נהיה כעין בשר. במקום הזה, אם זה יחתך, זה לא מטריף. לכן קראו למקום היבש הזה בשם צמת הגידים.

א"כ, נתחיל לבאר את דעת הראשונים בעניין זה. הרמב"ם כותב בהלכות שחיטה [פרק ח' הי"ג י"ד י"ח] כך, צמת הגידים בבהמה ובחיה, למעלה מן העקב, במקום שתולים בו הטבחים הבהמה. והם שלשה גידין לבנים, אחד עבה ושנים דקים. וממקום שיתחילו והן קשים ולבנים, עד שיסור הלובן מהן ויתחילו להתאדם ולהתרכך, זו היא צמת הגידים. כפי שהסברנו עכשיו, שבמקום הלבן, שם זה מטריף. אבל במקום שכבר אין לבנונית, זה כבר נהיה אדום, זה כבר אינו צמת הגידים. והוא כאורך שש עשרה אצבעות בשור. ומניין גידים אלו בעוף, ששה עשר גידין. תחילתן מן העצם שלמטה מאצבע יתירה, עד סוף הרגל שהוא קשקשים קשקשים. אומר הרמב"ם, יש הבדל בין בהמה לבין עוף. בעוף, צמת הגידים הוא בחלק התחתון, מאצבע יתירה, הרי

המפרשים פה דנים בעניין זה. המגיד משנה כותב, מה שכתוב בנוסחאות 'קשקשים', זה טעות סופר. וכן שלח רבינו בתשובה לחכמי פרובינצא, וכתב שמעולם לא עלה על דעתו כן. אלא צמת הגידין, במקום שהם בבהמה הם בעוף. אינני יודע מה אתם רוצים. זאת טעות בידיו של מי שאמר כך, שזהו החלק שלמטה. גם בעל כסף משנה מביא את דברי הראב"ד, ואח"כ הוא מביא תשובה על כך, ורבינו ירוחם [נתיב ט"ו ח"ה אות י"ח] וארחות חיים [הלכות טריפות סל"ד] כתבו שזה טעות בספרים, שכל טריפות שָׁמְנוּ בבהמה, כנגדן בעוף. הרי בבהמה ועוף, הדינים הם מקבילים. כמעט כל הדינים שישנם בבהמה, יש גם בעוף, יש להם את אותם האיברים, חוץ משני דברים שבהם העוף ששונה מהבהמה. א"כ שאלו את הרמב"ם, למה אתה כותב שיש חילוק בצמת הגידים בין העוף לבהמה? והוא עונה ואומר, טעות יש לכם בספרים. כך הוא שלח לחכמי פרובינצא, שמעולם לא כתבתי כך. והרשב"א כתב בתשובה [ח"א סימן ק"סו], ששמע שרבינו חזר בו, והסכים דמקום צמת הגידים בעוף כמו בבהמה.

כידוע, ישנן תשובות שהרמב"ם השיב לחכמי לוניל, הם שאלו הרבה שאלות מהרמב"ם, רש"י ובעלי התוספות הם היו בצפון צרפת, ולוניל היא נמצאת בדרום, שם היו חכמי פרובאנס, דהיינו פרובינצא, כגון הראב"ד, והמאירי, ורבינו יהונתן מלוניל שהוא תלמיד של הראב"ד. הראב"ד כתב השגות על הרמב"ם, ורבי יהונתן מלוניל שלח לרמב"ם שאלות, שמקורם בעצם בהשגות הראב"ד, אלא שהוא כתב אותם בלשון מכובדת מאד.

מובא בתשובות הרמב"ם [ירושלים תש"ך סימן שט"ז] כך, מצאנו כתוב, בעוף אם נשברה רגלה למטה מן הארכובה טריפה, ולא שמענו בלתי היום. שלא היינו סבורים באיברים המצויים בעוף ובבהמה, שיהיה הפרש ביניהם, כי אם בקרום ובעוף המים. שִׁמְחָנוּ בישועתך. תסביר לנו. לא שמענו שיש הבדל בין בהמה לעוף. אומר הרמב"ם, זה שאמרתם שמצאתם, בעוף

לעופות הכשרים יש אצבע נוספת, עד סוף הרגל שהוא קשקשים קשקשים. החלק שהוא כמו שיש בדגים, קשקשים כמו קליפות. את הפסוק סִנְפִּיר וְקִשְׁקִשָּׁת וויקרא י"א ט"ו, מתרגמינן ציצין וקלפין. א"כ ברגל העוף יש כעין קשקשים קשקשים. במלים אחרות, החלק הצהוב ברגל כלפי מטה, שם הוא מקום צמת הגידים. אבל בבהמה, זהו במקום שתולים בו הטבחים את הבהמה. א"כ ישנם שני הבדלים. בעוף יש שש עשרה גידים, והם נמצאים בחלק התחתון של הרגל. ובבהמה יש שלשה גידים, והם בחלק האמצעי בשוק, כפי שהסברנו קודם, ושם הטבחים תולים את הבהמה. דהיינו, כיון שלבהמה יש משקל רב, צריך משהו שיתפוס אותה למעלה על האונקליות, כדי שלאחר שמפשיטים את הבהמה יתפס משקלה על כך, לכן תולים אותה על הגיד העבה. הרגל כלפי מעלה, וכל הגוף כלפי מטה.

לאחר מכן [בהלכה י"ח י"ט], מפרט הרמב"ם מסביר את הדינים. בעוף, אפילו נחתך גיד אחד, זה טריפה. אבל בבהמה, הדבר תלוי. נחתך בבהמה האחד העבה לבדו, מותרת, שהרי נשארו שנים. נחתכו השנים הדקין, מותרת, שהרי האחד העבה גדול משניהן וכו'. ואם נחתך רובו של-כל אחד מהם, טריפה. וכו'. הדבר מטריף את הכל. אבל בעוף, אפילו אחד בלבד מטריף.

בא הראב"ד [בהלכה י"ד] ואומר, אמר אברהם, זה חידוש גדול, שלא שמעתי כמותו. ומעולם לא בדקתי צמת הגידים אלא מן הארכובה ולמעלה, כנגד צמת הגידים של-בהמה. ואמת הוא שהם יורדים עד למטה, אלא שהם מתקשרים ומתחזקים בארכובה, ומשם הם חיים ומפרנסים את הגוף. אומר הראב"ד, אינני מבין מה קרה פה? איפה צמת הגידים בעוף? הרמב"ם אומר, שזה בקשקשים. אבל הרי אנחנו בודקים את צמת הגידים בעוף, כפי שהם בבהמה. כמו שבבהמה צמת הגידים נמצא בשוק, אותו הדבר גם בעוף זה נמצא בשוק של העוף, ולא בחלק התחתון היכן שהקשקשים.

אם נשברה רגלה למטה מן הארכובה טריפה וכו', גם אנכי לא שמעתי בלתי היום. נדהמתי לראות זאת. הודיעונו באיזה מקום מדברי נמצאת טעות זה. איפה זה כתוב? לא כתבתי דבר כזה. הנה בפרק עשירי מהלכות שחיטה נוסח דברי שם כך הוא, ושתי טרפות יש בעוף יתר על הבהמה, ואף על פי שיש להן אותם איברים. ואלו הן, עוף שנשתנו בני מעיו מחמת האור, ועוף המים שניקב עצם ראשו, זהו נוסח דברי [הלכה י"א]. ואם יש בספר שהגיע אליכם דבר שסותר זה, כמו שכתבתם, ודאי טעות סופר הוא. תקנו בספרי.

גם לחכמי תימן הגיע דבר זה, כותב מהר"י צאהרי בעל צידה לדרך, יש לו פירוש על הרמב"ם הלכות שחיטה, הוא עדיין לא נדפס, אבל באופן מיוחד ביקשתי מידידנו הרב אלעד יוחנן יצ"ו מצפת, והוא שלח לי העתק צילום של עניין זה, שש עשרה גידים בשוק העוף. אבל מה שאמר הרב, תחילתן מן העצם שלמטה מאצבע יתירה עד סוף הרגל שהיא קשקשים קשקשים, אין הדבר כן. וכבר ראיתי שאלות ששאלו (את) הרב בני נרבונה, יתר משלש מאות שאלות, [לנו כיום יש רק מעט. יב"ן], והשיב הרב על כולן. ובזאת השאלה אמרו, למה נשתנית צמת הגידים של-עוף מן הבהמה, אחר שהן שוות בבהמה חיה ועוף? והשיב, שאני לא כתבתי זה כלל, ושמה טעות סופר. הוא מוסיף פה דבר מעניין, או אויב לרב רצה לזייף עליו. כנראה מישהו רצה לעשות בעיות להרמב"ם, והכניס משהו מעצמו, בכדי שיתרבו עליו הקושיות.

שאלה מהציבור: מי כתב זאת?

תשובת מרן שליט"א: מארי יחיא צאהרי, אחד מיוחד מגדולי חכמי תימן, שחי לפני כארבע מאות וחמשים שנה. חיבר את ספר המוסר, וספר צידה לדרך, ועוד. הוא היה גברא רבא. מהר"י"ן מביא אותו בכמה מקומות.

והוא ממשיך וכותב לסיום, הא למדת, שאין ברגל שהיא קשקשים קשקשים דין צמת הגידים, אלא למעלה פּבְּהָמָה. אין דבר כזה, צמת הגידים הוא למעלה. כמו העוף, כך הבהמה.

בא רבינו יצחק ונה זצ"ל, גם לו יש פירוש על הלכות שחיטה, וזה כבר נדפס, והוא כותב כך, דין צמת הגידים, כתב הרמב"ם שהיא בפרק התחתון הסמוכה לקרקע, שאם נחתך רובו של-אחד מהן, טריפה. אח"כ הוא מביא את מש"כ מהר"ם אלאשקר בספר שו"ת שלו [סימן מ"ו], שזה בשוק. ומה שכתב הרמב"ם שהם בפרק האחד הסמוך לקרקע, זה טעות סופר, שכבר מצא בנוסחאות מדוייקות של הרא"ש, שהן בשוק. אומר מהר"ו, רבינו יצחק ונה, איך יכול להיות שזאת טעות? ואני אומר, שאמר בן הרמב"ם מעצמו, ואל יטעה הסופר שיכתוב דברים מעצמו שלא על דעת הרמב"ם. מה הפירוש שמישהו בא והוסיף דברים שלא עלו על דעת הרמב"ם?

והוא מוסיף פה קושיא פצצה, ואם טעה בחיבור משנה תורה, מי טעה בפירוש המשנה? שהרי כתב הרמב"ם בפירוש המשנה [חולין פ"ג מ"ד], שצמת הגידים בעוף בירכתיים, כמו שכתב בן בחיבור. ונראה מספרים שאצלנו, שלא נמצא לו חבר, שהן בפרק התחתון. שהרי ריב"א, כוונתו לבעל הטור, רבינו יעקב בן אשר, וריקב"א, כוונתו לרבינו יוסף קארו בן אפרים, כתבו, שדינו בעוף, כדינו בבהמה. ר"ל פרק האמצעי. הוא אומר שלפי כל הספרים נראה, שצמת הגידים בין בעוף ובין בבהמה, הוא אותו הדבר. אבל על מה שאמרו, שהרמב"ם כתב שזאת טעות, הוא שואל שאלה עצומה, הדבר ממש פלא עצום. אם הרמב"ם כותב 'מעולם לא עלה זה בדעתי', יש לכם טעות בספר' וכו', כיצד הוא כתב זאת בפירוש המשניות במפורש? אם 'מעולם לא עלה בדעתך', איך זה כתוב בפירוש המשניות?

לחכמי לונל, ומהר"י צאהרי כתב שזה לחכמי נרבונה, ואחד כתב שזה לחכמי מונפלייר. בקיצור לא יודעים מי שלח את השאלה, ומי ענה, הכל מבולבל, א"כ כנראה הכל זה זיופים. אמנם הוא כתב זאת רק לגבי התשובה הזאת, שהיא זיוף, אבל אחרים באו ואמרו שכל התשובות לחכמי לונל הם זיופים. תמוה מאד, וכבר דחו השערה זאת, וכל הפוסקים קיבלו תשובות אלה כאמיתיות.

אגיד לכם בס"ד מה אני חושב בכל העניין הזה, בכדי לעשות פה קצת סדר. יש פה משהו, כעין צמת הגידים... משהו התבלבל פה. נאחו בסבך. אמנם זה פלא עצום, כל המפרשים מתלבטים בעניין, אבל חושבני בס"ד, שפשוט יש כאן טעות קטנטונת. הרמב"ם חשב ששואלים אותו על נושא אחר, ולכן הוא ענה על משהו אחר. חכמי לונל, רבינו יהונתן מלונל תלמיד הראב"ד, התכוון להשגה של הראב"ד, דהיינו על ההלכה בפרק ח', ואילו הרמב"ם חשב ששואלים אותו על פרק י', ולכן הוא התפלא, כי בודאי שהוא לא כתב את הדברים הללו בפרק י'. לפי השאלה היה נראה לו, שהם התכוונו לשאול על שם, כי הם כתבו בקיצור ולא הסבירו את שאלתם. לכן הרמב"ם התפלא, בודאי שלא כתבתי דבר כזה. הרמב"ם כותב שם, שיש שבעים טרפיות, ושתי טרפות יש בעוף יתר על הבהמה. ואלו הן, עוף שנשתנה מראה בני מעיו מחמת האור, ועוף המים שניקב עצם ראשו והלכה י"ו. לפני כן הוא מסביר, שהאברים שיש בבהמה, יש בעוף, והם אותם הדינים, חוץ מכמה פרטים שהוא מפרטם פה. א"כ הוא חשב ששואלים אותו על פרק י', איך אמרת פה, שיש הבדל בין העוף לבהמה? אבל הוא מתפלא, איפה כתבתי? 'נשברה עצם' לא כתבתי. והוא צודק בהחלט, אכן הוא לא כתב זאת. משא"כ הם בשאלתם, התכוונו לפרק שמיני. אם הם היו אומרים את המלה 'קשקשים', היה מיד מובן. אבל הרמב"ם לא ידע על מה כוונתם.

גם אם נאמר שבחיבור ישנו טעות, אבל בפירוש המשנה [מסכת חולין פרק שלישי] הוא כתוב במפורש כך, דע, כי רגל העוף שיש בו קשקשים, כעין קשקשי הדג. יש על אותו קנה, גופים סחוסיים קשים רבים, המקיפים את עצם השוק, כאילו הן עמודי תמיכה. וקצוותיהן כולם, מקובצים לבעין גרגיר ענבים בכף העוף. זה מה שהוא אומר שם בחיבור, כעין עינב. יש בליטה עגולה כעין ענב. ונקראים כל אותן הגופים, גידים. ואותו הגרגיר שבו הם נקבצים, צמת הגידים. וכשנחתכו שני רגלי העוף במקומות שבהן אלו הגידים, ויחתכו אלו הגידים או רוב אחד מהם, לא צריך אפי' שיחתך גיד אחד, אפילו רוב של-גיד אחד, הרי היא טריפה. ואם נחתך למטה מצמת הגידים, ולא נגע בצמת הגידים, הרי היא כשירה. וכן אם נחתך מעל השוק כולה, כלומר ממקום בשר, תהא כשרה. ואל תתמה, שהרי 'חותכה מכאן ומתה, וחותכה מכאן וחייה'. א"כ קשה מאד, למה הרמב"ם אומר, יש לכם טעות בספר ותמחקו זאת?

ידידנו הרה"ג יואב פנחס הלוי שליט"א, כותב בספר שערי שחיטה על מהר"י ונה ודף קכ"ו. שאכן צודק מהר"י. וז"ל, מה צדקו דברי קדשו בפירוש הרמב"ם. שהרי יש את כתב ידו של הרמב"ם בעצמו. אולי כבר תגידו שגם בפירוש המשנה יש טעות, אבל הרמב"ם כתב כך בהלכות במו ידיו, הרי יש לנו את הפירושים האלה בכתב ידו ואוסף ששון לשעברו, וכתוב זאת כך. הרמב"ם בעצמו כתב זאת, א"כ אי אפשר להגיד לא כתבתי, לא ידעתי, לא שמעתי מעולם. דבר זה אינו מתקבל. בקיצור, הוא כותב, התשובה לחכמי לונל זה זיוף. זאת מסקנתו. לא נאריך בכל הפרטים, אבל לאחר שהוא טוען 'איך יתכן?' אין שום נוסחא כזאת? הוא אומר, ליבי אומר לי, שהתשובה הזאת לא יצאה מתחת יד הרמב"ם, זה רק זיוף מאחד ממתנגדיו. מישהו הטעין דברים על הרמב"ם. והוא מביא עוד כמה ראיות וסימוכין לכך. לדוגמא, הרב המגיד כתב שזאת תשובה לחכמי פרובינצא, מהר"ם אלאשקר כתב שזה

רבינו יהונתן מלוניל תלמיד הראב"ד, התכוון לשאול את מה שהראב"ד שואל, שזה דבר חידוש, מה פתאום מקום צמת הגידים בעוף שונה מאשר בבהמה? אבל הרמב"ם לא חשב שהשאלה על כך. מדבר זה נולד כל הבלבול, וממילא אמרו שתשובת חכמי לוניל היא זיוף, והדבר אינו נכון. תראו אפילו בשינויי נוסחאות שבסוף הרמב"ם ומהדורת פרנקל, שנהיה מזה בלבול, ישנם ספרים שראו זאת ומחקו את ההלכה הזאת ברמב"ם. למשל בעל מגיד משנה כותב, מעולם לא עלה דעתו כן. אלא צמת הגידים, במקום שהם בבהמה, הם בעוף. הם הבינו שהרמב"ם כתב זאת כך במפורש. אבל לפענ"ד, הרמב"ם לא כתב את המלים הללו. המגיד משנה ועוד מפרשים, כתבו את תוכן תשובת הרמב"ם, איך שהם הבינו אותה. דהיינו, הם לא כתבו את לשונו ממש. גם מהר"י צאהרי, ראה כנראה בהזדמנות את השאלות של חכמי נרבונה, והוא זכר זאת בעל פה, וכתב מה שנשאר לו בזכרונו, לכן הוא הבין שזאת השאלה. כולם קישרו זאת לדברי הרמב"ם הללו, שהם אכן בעייתים. אבל הרמב"ם לא ידע מהיכן צצה לו הבעייה. היום אנחנו יודעים איפה המוקש, לאחר שיש לנו את השגות הראב"ד, לכן כולם מקשרים את הדבר עם ההלכה הזאת, כי לכולם זה דבר חידוש. אבל הם, לא הסבירו את עצמם בשאלה, חשבו שזה פשוט, והרמב"ם ענה להם נכון, תמחקו, זאת טעות. ישנם כאלה שחשבו שהוא מתכוון על זה, וממילא מחקו את החלק הזה של אותה ההלכה. עד כדי כך, שהמגיד משנה כך הבין.

דרך אגב, זהו אינו בעל מגיד משנה הקדמון. בעל מגיד משנה על הלכות שחיטה, זה אינו רבי וידאל די טולושא, חבירו של הר"ן. בעבר טעו בזה, היו מדפיסים זאת בשם מגיד משנה, אבל טוב שדייקו במהדורת פרנקל, וכתבו מגיד משנה לרבי יהודה כלץ. הוא חי יותר מאוחר, היה הרבה אחרי הרמב"ם. בכל אופן, כבר חלפו כמה דורות, אנשים חשבו שזאת אכן טעות, ומחקו זאת ברמב"ם.

לכן כותבים יש נוסחאות, כביכול ישנן כבר כמה נוסחאות שמחקו זאת מהרמב"ם, כיון שהבינו שהרמב"ם חזר בו מהדבר הזה, ושהרמב"ם אומר שזאת טעות. אבל אין דבר כזה, כי בכל הכתביד מתימן, וגם האחרים, נמצא כמו שאצלנו. לכן מה שכתב המגיד משנה, שמעולם לא עלה על דעתו כן, אלא צמת הגידים במקום שהם בבהמה הם בעוף, זה אינו לשון הרמב"ם עצמו. קראנו קודם את לשון התשובה, ואלו אינם המלים שלו. א"כ, הוא כתב תשובה לפי מה שהוא הבין ששאלו ממנו, ועל זה הוא מתייחס, אבל לאמיתו שלדבר, זה לא נכון. ולפי זה יוצא, שדעת הרמב"ם היא, שיש הבדל בין בהמה לעוף. בבהמה צמת הגידים הוא בשוק, ובעוף הוא במקום הקשקשים.

בשלחן ערוך המקוצר [וי"ד ח"א סימן קכ"ו דף כ"ח] כתבתי, צמת הגידים מקומם בשוק, בעצם האמצעית, בין בעוף בין בבהמה, כמו שפסק מרן. ומה שנראה מדברי הרמב"ם שבעצם התחתונה, כבר תמהו עליו.

אמנם בחידושי חתם סופר [פ"ג דחולין], הוא אומר דבר חדש. עד עכשיו למדנו, כפי הדעה המקובלת, וכך הלכה למעשה, שצמת הגידים בבהמה ועוף הוא אותו דבר, ודעת הרמב"ם היא, שבעוף זה למטה, לפי מה שכתוב בספרים שלנו. אבל החת"ס בא ואומר, שלפי הרמב"ם אין הבדל בין עוף לבהמה, ובשניהם זה למטה. גם בבהמה זה למטה. דהיינו, מה שהרמב"ם כותב מקום שתולים אותו בהם, הכוונה בחלק התחתון. ישנם כאלה שתולים אותו בחלק שלמטה. זאת שיטה חדשה. אבל הבעייה היא, שיש כאלה שנתפסו על זה וטעו, וכתבתי ע"ז כך, ברם השמועה שהובאה בספר שיחת חולין [חולין שס], שכך היא מסורת חכמי תימן וקבלתם מדורות הלכה למעשה, בין בבהמה בין בעוף להטריף בצמת הגידים למטה, החל מן העקב שעל הפרסה לכל אורך הארכובה התחתונה הנמכרת עם הראש, אין לה על מה שתישען. דהיינו, בעל ספר שיחת חולין, זה

טרפיות, כיון ששם רובם היו עניים וישנו הפסד מרובה, בפרט אם ישנה איזו שמחה ושחטו בקר ונמצא טריפה, זהו ח"ו אסון גדול, כיון שבקושי עד שהצליחו לקנות אותה בשביל שמחת הנישואין, ומי יודע אם עכשיו ישחטו עוד אחד, אולי גם השנייה תהיה טריפה. כבר כתבו זאת הרבה פוסקים. וכיון שבתומך, ובעוד ארצות כמותם, הגויים לא היו אוכלים משחיטה של יהודים, כלומר שבשר הנשחט על ידי יהודים, הגויים מרוב טומאתם, מקנאתם ביהודים, לא היו אוכלים בשר זה, א"כ הבשר הזה יזרק. לא תציל ממנו, אולי רק את העור והחלב וזהו, מהחלבים עושים נרות, אבל ההפסד הוא גדול ועצום, והשמחה תיהפך לתוגה. לכן כותבים גדולי הפוסקים, שבארצות שהגויים אינם אוכלים משחיטת הבשר של היהודים, אפשר לסמוך על שיטת הפוסקים המקילים, אבל שיהיו לפחות שתי פוסקים. הדבר ידוע, וגם הסברתי זאת בשע"ה [וי"ד ה' טריפות]. לכן כתבתי שם, שבזמנינו לא שייך עניין זה, כיון שבא"י הגויים אוכלים משחיטת היהודים. אמנם מפסידים קצת, אבל ההפסד אינו כ"כ גדול. בכל אופן, לפי מצבם כתב מהרי"ץ כך, אם יהיה הפסד מרובה בדבר, במקום שאין הגויים אוכלים משחיטת ישראל, ויראה שנים שלשה פוסקים מתירים להקל, יוכל לסמוך עליהם, כיון דלאו סברא יחידית היא, [תועלות הספר זבח תודה, אות ז'].

בנושא שלנו, מהרי"ץ מציין בסוף, שכך פסק הרשב"ץ. בדקתי זאת, ואכן הרשב"ץ בספר יבין שמועה ודף י"ע"א, זהו בדיוק הדף שמהרי"ץ ציין, והוא כותב זאת במפורש. בהתחלה הוא מביא את הסוגיא, את המחלוקת בין לישנא קמא ללישנא בתרא, ואת דברי הראשונים, והוא כותב כך, אם נחתכו צמת הגידים, וקודם שחיטה חתכה למעלה, אם חוזרת להכשרה הראשון. מה הדין? יש אומרים שאינה חוזרת להכשרה הראשון, שהרי בגמרא אמרו 'טריפה, כיון שנטרפה אין לה היתר. והרמב"ן מגמגם להתיר. ואני אמרתי, שאפשר לקיים

מחבר בן דורנו, התייעץ עם מישהו שיש לו מדעותיהם של כת הדרדעים, הוא למד את החת"ס והמציא שהתימנים נוהגים כהשיטה הזאת, ומחשיבים את צמת הגידים בחלק התחתון. אבל, יעידון יגידון פה אחד כל ספרי חכמי תימן, שהעלו בפשיטות כשיטת מרן, ועל צבא תהילתן מהרי"ץ בזבח תודה, הבאנו פה עוד ספרים שכתבו זאת, ציינו כאן כמה מקומות, זבחי אלדים שהוא תלמיד שלו ובדיני טרפות הרגל דף צ"ו ע"ב סעיף א', ומקור חיים של מהרי"ץ בן יעקב השני [סימן מ"ז ב' י"ג], ולחם תודה [סימן ל"ה ס"ק ה' י"ג], וזבחי צדק ושם סק"ו וי"א, וש"ת חן טוב [סימן נ"א], ובעל יברך הזבח [סימן מ"ח סעיף ב' וסימן ע"ט ב' ח' ט"ז], ובעל שם טוב על הרמב"ם [פ"ח הלי"א], ואפילו מהרי"ו שהבאנו קודם דחה את הסברא הזאת ואומר שהרמב"ם הוא יחיד. אבל הוא אומר, הכי הרבה אתה יכול להחמיר לעשות גם את זה וגם את זה, אבל אל תעשה רק כך. וזה רק בעוף, כי לגבי בהמה, ברור שזה בשוק. בקיצור כתבתי בסוף, שאלנו רבים מהת"ח הזקנים, ונתברר בפשיטות שאין מסורת כזאת. ולא נולדה אלא מקרוב אצל הכת החדשה, שאין להם מסורת מיוחדת לבדם, רק מה שהבינו מעצמם חידשו לעצמם. א"כ למעשה ברור, שצמת הגידים היא בעצם האמצעית, בין בעוף ובין בבהמה.

אמרנו מקודם, שמהרי"ץ פסק כשיטת הרמב"ן, שאם יש טרפות בצמת הגידים, תחתוך בחלק שמעליו, ואמרנו שכל הראשונים אינם מסכימים איתו, שכיון שזה נטרף אינו חוזר יותר להכשרו. אבל הרמב"ן סובר שכן, ושאלנו כיצד מהרי"ץ פסק כמותו. ישנם הרבה שהתפלאו על כך. מה נגיד? אולי כך היה מנהג? אבל מהרי"ץ לא מביא זאת בשם מנהג, אלא בשם הרמב"ן.

התשובה לפענ"ד פשוטה מאד. משום שמהרי"ץ כותב בהקדמה לספר זבח תודה, שהכלל הוא, שאם ישנם שנים או שלשה פוסקים הסוברים להקל, אנו מקילים, ולעתים אפילו נגד הרמב"ם ומרן. כידוע, בתומך הקילו הרבה בדיני

הפרטים. אם כי הדבר דחוק מאד, כיון שבפשטות משמע מדבריו, שלפי שיטת הרי"ף והרמב"ם זה כשר.

הגר"א בביאורו לשו"ע כותב במפורש וסימן נ"ה סק"ג, שדעת מרן אינה כדעת הרמב"ן. וז"ל, ואם נחתך המקום, דלא כהרמב"ן שמכשיר לחתוך למעלה וחוזרת להכשרה. משמע שהוא מסביר את כוונת מרן דלא כהרמב"ן, וראיתי שהרבה מבינים כך. אם כי מהרי"ץ מדבר על המרן הזה, והוא לאידך גיסא מביא את הרמב"ן. משום שלמעשה, אין שום הוכחה ממרן. מרן כותב רק את הדין, אבל האם היא חוזרת להכשרה או לא, איני יודע, מרן לא כתב זאת במפורש.

בכל אופן, מהרי"ץ אכן צודק, לגבי הלכה למעשה. אמנם דעת מרן אינה כך, מרן בבית יוסף מביא את כל החולקים, משמע שאם כולם חולקים, אינו צריך לכתוב בהדיא שאין הלכה כרמב"ן, כי בודאי שהוא לא יפסוק כמוהו. גם בשו"ע הוא השמיט אותו, מובן א"כ שאיננו פוסק כהרמב"ן. אבל זה לא שישנו דיוק מהלשון שהוא חולק עליו, הדבר אינו במפורש. דהיינו, הגר"א לא התכוון שהשו"ע במפורש אינו כהרמב"ן, אלא שכיון שלא הביאו, מסתמא אינו סובר כמותו. הנקודה הזאת ברורה.

התייחסות לדברים שנכתבו במדריך כשרות "יורה דעה" – ניסן ה'תשע"ג ב'שכ"ד.

שאלה מהציבור: האם הרמב"ן הכשיר דווקא אם אחרי שחתך מלמעלה הוריד את הבשר למטה כדי שיקשר?

תשובת מרן שליט"א: לא. הרמב"ן לא מוסיף את הפרט הזה, שיחזור ויקשר זאת, הדבר כתוב בכתבי הגאון אבא מארי זצ"ל בשם 'מצאתי כתוב', שכך הם פירשו. אבל אגיד לך מה נראה לענ"ד בס"ד בעניין זה. בכל אופן, הרמב"ן בודאי לא התכוון לזה, אלא שחותך למעלה ושחט מיד, בלי להוריד את הבשר למטה.

דבריו, ואין עליו קושיא ממה שאמרו 'טריפה' כיון שנטרפה אין לה היתר. כי לא אמרו זה, אלא על טריפה הנזכרת בתורה, שדרסה אריה. אבל אותם שבאו מהלכה למשה מסיני, אפשר שיש להם היתר, אחרי שיצא עליהם שם איסור. ואם נחתכה במקום צמת הגידים, וחתכה קודם שחיטה למעלה, חוזרת להכשרה הראשון. הוא ידע שישנה מחלוקת, ובכל זאת הוא אומר, נראה לי שהכתוב ש'אינה חוזרת להכשרה', זה רק אם הטריפה היא מן התורה, אבל אם אינה מן התורה אלא מהלכה למשה מסיני, אפשר להחזירה להכשרה הראשון, ותחתוך אותה לפני השחיטה. כן נראה לי, לאחר ש'אמר' רבינו הגדול הרב רבי משה בן נחמן, דהיינו אולי בלעדיו לא הייתי אומר זאת, אבל כיון שהוא אומר, אני מסכים איתו להלכה.

א"כ צריכים לפרש ולומר, שמה שמהרי"ץ כתב, הוא 'לצדדים קתני'. דהיינו, קשה פה להסביר את לשון מהרי"ץ, כי הוא כותב כך, בית יוסף, ולבוש, ועיין רמב"ם מאריה דהאיי דינא פרק שמיני, וכן דעת הרי"ף וריב"ן ורמב"ן, וכן פסק רשב"ץ דף י' ע"א. מה שעכ"פ ברור הוא, שמקילים כיון שיש שני פוסקים המקילים בלי שום ספק, הרמב"ן והרשב"ץ, שכותבים זאת מפורש.

אם ישנה קושיא, היא בעיקר על הלבוש. דברי מהרי"ץ הם לשון הלבוש, הוא העתיק זאת ממנו, והלבוש הביא שיש מכשירים בעצם האמצעי למעלה מצמת הגידים אפילו נחתך לגמרי, כפי שאמרנו מעל צמת הגידים, ולדידהו הוי טרפות דצמת הגידים טריפה החוזרת להכשרה. האמת היא, שפלא שהוא כתב זאת בצורה פשוטה, כביכול משמע שזה לפי כל הפוסקים, אבל בעצם רוב הפוסקים אינם מסכימים לכך. אבל אולי זה בגלל שבסוף הוא אומר, אנו נוהגים להחמיר כסברא הראשונה. דהיינו, לשיטת הלבוש עצמו אין בזה כ"כ נפקא מינה, כי בכל מקרה הם פוסקים כדעת רש"י, אולי לכן הוא לא נכנס לפרטי

לגבי מה שהם שואלים, שזה לא 'סטריילי', הדבר פשוט מאד. הרי אם אתה חותך את הבשר ומורידו למטה, כיצד הוא יחזיק וישאר למטה? אלא צריך לקשור אותו, להדק. צריך לעשות לו תחבושת. ואם כבר אתה עושה תחבושת, תעשה אותה על הכל, ממילא בודאי שזה סטריילי.

אבל חושבני, שבדורות שעברו, שהם לא היו כל כך הגייניים, לא היה כ"כ נקיות כמו שיש בזמננו, ממילא גם הזיהום לא היה בקלות. הם גם היו יותר בריאים, ויותר מחוסנים. בזמננו, אם משהו יחיה כפי המצב שלהם, אחרי שהוא כבר כזה הגייני, כל דבר קטן יפגע בו. אבל כשנמצאים בתוך הדברים האלה, זה עובר בקלות. בכל אופן, השאלה אינה שאלה, כיון שלמעשה מדברים שיקשרו זאת, לא שישאירו את הבשר כך כמות שהוא. כי בודאי שכדי לקשור את הצומא כלפי מטה, צריך משהו שיחבוש זאת, ואם כבר חובשים, אזי חובשים את הכל והדבר מסתדר, כמו שהסברנו בס"ד.

ומאחר שכבר דיברתי על מדריך הכשרות הזה, אגיד לכם דבר נוסף. תראו כמה שלבים חלו אצל כת הדרדעים. כבר הגיעו למצב, היום הם כבר אומרים, שהתימנים כך נהגו בכל הדורות, שהמסורת היא כפי שיטת החתם סופר, שצממת הגידים היא למטה. הדבר בודאי לא נכון. זו בדותא. אבל השלב הראשון של הדרדעים היה, שעשו כמו הרמב"ם רק בעוף, ולא בבהמה.

כיצד אני יודע זאת? במדריך הכשרות הזה נדף ע"ב מובא כך, שאמר הרב שלמה מחפוד, כי בתימן, כך קיבלתי ממארי עזרי גיאת, היו שחששו לחומר לשיטת הרמב"ם, שם היו פותחים את הרגל לכל אֶרְכָה עד סוף הרגל הצהובה, והיו בודקים אם נקרע. אותו אדם הוא דרדעי, ואותם 'שהיו שחששו לחומר' אלו אנשיהם. נו? אפשר להביא זאת לכלל הציבור? נכון שהיו שחששו, אבל אלו האנשים מהכת שלהם. אפילו שהוא דודו מצד אשתו, הרי הם המציאו דברים ומנהגים לפי רוחם ושיטתם. מהם אתם יונקים?

במדריך הכשרות לפסח של יורה דעה שנה זו [ניסן התשע"ג], ראיתי שהם קצת התלוצצו על כך, ואגיד לכם מה אני חושב, במה הם טעו. כתוב שם [נדף קס"ג] כך, מימי לא שמעתי על דעה כזאת בדברי מהרי"ץ, שהיו ידועים בעיר צנעא לכל צורב. יתירה מכך הדבר לא נראה לי מציאותי כלל. העוף על פי שיטה זו עובר ניתוח, העצם שלו נשארת חשופה לגמרי, ומשם לא אישפזו אותו בבית חולים סטריילי [כאן שלש נקודות במקור, כזה...], הוא בודאי נוטה להזדהם ברפש בו הוא מתפלש [גם כאן שוב שלש נקודות. להזכיר לקורא שצריך כאן לצחוק, גם אם לא הבין]. קשה להאמין שהעוף יישאר חי ממהלך זה עד לרפואה, בפרט בימים קדמונים בלא האנטיביוטיקה.

אכן צריכים להבין זאת. ראשית, יש להעיר שזה לא מדויק, כי לא מדברים פה דווקא על עוף, כמו שהם כותבים, אלא אפילו על בהמה וחיה. אבל חושבני שהדבר פשוט. יש כאן שני דברים, אמת שמהרי"ץ לא כתב זאת, כל אחד רואה שהוא לא כתב כך, אבל זאת מעין פשרה. דהיינו, הרי פה מעידים שכך מהרי"ץ עשה, ובספר זבח תודה הביא מהרי"ץ את שיטת הרמב"ן להכשיר, אבל מאידך הרי יש האוסרים, לכן חששו לשיטת האוסרים ועשו את העצה הזאת. כך אני חושב. דהיינו, כפי שאבא מארי כתב, זה יותר מדויק. דהיינו, זה לא פירוש למהרי"ץ, כיצד? כלומר וכו', כמו בכת"י השני, אלא זאת דעה שמוסיפה קצת חומר יותר ממה שהרמב"ן מיקל לגמרי. לא ידוע לנו המקור הראשון לעת עתה. אבל השיטה הזאת, אינה מפרשת את שיטת הרמב"ן, בודאי שהרמב"ן לא התכוון לכך. אבל החכמים האלה שכתבו זאת, רצו להחמיר, ממילא הם אמרו שנעשה באופן הזה, בפרט כיון שמרן בשו"ע הביא את דעת רש"י שהוא היש אוסרים, משמע שהוא חושש להם לכתחילה. לכן לא רצו להקל לשחוט מיד אחרי החיתוך מעל צממת הגידים, שאולי לא תבריא. [בשיעור הבא, מוצש"ק אחרי מות וקדושים, יוסבר ביתר ביאור בעה"ת].

אולם מה שהופתעתי ביותר, שמתחילה המארי שלהם בכלל לא סבר כך. יש לי תשובות כת"י מחכמי תימן מהדורות ההם, עוד מזמן שמארי חיים קורח זצוק"ל היה חי, והוא כותב במפורש בכלל תשובות לעניינים שונים, כוונתי לתלמידו שהחמיץ והקדיח תבשילו ברבים בעוה"ר, הוא המארי שלהם ששמו יחיא בן סלימאן, לעניין צמת הגידים, פשוט דקיימא לן כהרשב"א והריב"ש ורבינו ירוחם וארחות חיים, כמו שכתב הרב בית יוסף שגם הרמב"ם חזר בו, וכתב שטעות נפל בספרים, ושגם בעוף הם בעצם האמצעי. תשובה זו היא משנת ב'רכ"ט לשטרות, שהיא ה'תרנ"ח ליצירה. א"כ תראו מה שקרה כאן. צריכים לדעת, הדרדעים הם פלג מתוך הבלדי, ובשלב הראשון הם היו יותר נורמליים, אבל לאט לאט הם הולכים ויורדים. התלמיד הזה, אותו גיאת שהם מביאים פה, הוא משלהם, הוא החליט לשנות ועשה בעוף כמו הרמב"ם, אבל לא בבהמה. עכשיו בא ר' יהודה בן אחיו של עזרי שנקרא משה, כמובא שם בספר שיחת חולין, שהוא הדור השלישי, והוא כבר הלך לגמרי כהרמב"ם גם בבהמה. הכל עשו כמו הרמב"ם, ולפי שיטת החתם סופר. כך הם החליטו משום מה, "השתכללו" עם הזמן. אבל אלו הם דברים בטלים.

אבל אגיד לכם מה שקרה. פה במדריך הכשרות ודף קס"ד, כתבו דבר שאינו נכון, הנהוג הזה נעדר קרוב למאה חמישים שנה, ואי אפשר לצינו כמנהג שבא עם קהל תימן מן הגולה, ואין לנהוג על פיו כלל ועיקר. עד לפני מאה חמישים שנה נהגו בתימן, לפתור את בעיית טריפת צמת הגידים, על ידי חיתוך השוק מעל מקום צמת הגידים, כדברי הרמב"ם. בקיצור הרב שלמה מחפוד אומר בהחלטיות, אכן היה דבר כזה שחתכו מלמעלה, אבל זה רק עד לפני מאה וחמישים שנה. אבל הדבר אינו נכון. ראשית, הרי הם בעצמם הביאו שם במדריך תשובות של חכמי תימן שכתבו, בארץ התימן נוהגים כדעת המיקל בטריפות, וחותם על זה הרב משה יצחק

הלוי נע"ג, בנו של מהר"י יצחק הלוי נע"ג, והרב יוסף שמן נע"ג, תלמידו של מהר"י הלוי, והם היו בדור שלנו ממש. ובפסקי מהרי"ץ הבאתי (ובבארות יצחק) את הרב שלום יצחק הלוי נע"ג, שעל דברי מהרי"ץ הוא מביא דוגמא מהמשנה במס' תרומות ופ"ה משנה ט"ז, סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה, טחנו את זה, וזהו דבר שהיה בעצם אסור, ואעפ"כ חזר להכשירו. א"כ הוא רוצה להביא שיש מושג כזה. משמע ששני בניו של מהר"י יצחק הלוי נע"ג, גם להם נראה כך. מסתמא אביהם נהג והורה זאת. אבל יתרה מכך, בעל מקור חיים פסק כך, וכן בעל לחם תודה שזהו פירוש על שערי קדושה, ויתר כל חכמי תימן בכל הספרים שהיו מקובלים הלכה למעשה עד לדור האחרון פסקו כך. א"כ אי אפשר לבוא ולהגיד, שמאה וחמישים שנה לא היה קיים דבר זה. בכל הספרים שהם להלכה למעשה, כך פסקו. מה שכן, דבר זה היה לא שכית, וזאת הבעיא, לכן היו על כך ויכוחים.

ישנן עוד תשובות של חכמי תימן מכת"י בידי שלא נדפסו, אבל ברוך ה' שזכיתי. יש לי כת"י של תשובות שלא נתפרסמו עד היום, ורובם ככולם נקטו כך, וזה לשונם, יורונו הבית דין צנעא היושבים על כסא ההוראה, בהמה שבאה לפנינו, ונפסקו צמת הגידים שלה לגמרי, ועומד השוחט וחותך למעלה מצמת הגידים, ושחט הבהמה. ועמדו במחלוקת, ואמרו שהיא טריפה, שנפסקו צמת הגידים. והשיב השוחט, שהיא טרפות החוזר להכשרה. עתה בבקשה מכם, תורונו מה הדין נותן בבהמה זו שנפסקו צמת הגידים, אם יש לו בחתיכת למעלה מצמת הגידים היתר. והלא רבינו הרמב"ם מנה אותה משבעים טרפיות. תשיבו לנו תשובה ברורה כשמש מאירה.

ותהיה לנו למשענת, ולא כקנה רצוצה, וכו'. תשמעו מה עונה אחד מראשי בי"ד צנעא, תשובה. שאלה זו כבר נשאלה ממני, והשבתי עליה דפלוגתא דרבוותא היא. דאיכא מרבנן דסבירא להו שכיון שנטרפה מחמת חתיכת צמת הגידים, אינה חוזרת להכשרה, כמו

בפשיטות. גם מהר"ר שלום חבשוש שהוא בעל קרבן תודה, פירוש על מקור חיים, עבר על זה בשתיקה גמורה כהודאה. וכן הלאה.

מה שהטעה אותם בכך, הוא כנראה מה שכתב מורה־דרכם הסמוי, בפירושו להרמב"ם [הלי' שחיטה פרק ח' דף תרצ"ה], הסיפור על פרה שברדתה במדרגות נשברה רגלה וכו', שזה היה "אחד מגדולי רבני תימן בדור שלפנינו שלא היכרנוהו". הסגנון הזה גרם להם לטעות ולהוסיף נופך משלהם, אבל הדבר היה חי וקיים למי שידע. [באופן כללי תמוה מאד שר' יוסף בן דוד קאפח, נעשה "כוכב גדול" ומאן־דאמר במדריך הנז"ל בשנים האחרונות. האם הותרה הרצועה? בריש גלי? מי הכשיר אותו לבוא בקהל הציבור החרדי? ומי שבידו למחות ולתקן, יזכה במצוה].

הנפק"מ מכך, שזאת לא שאלה רק בנושא זה, אלא זאת שאלה כללית בכל דיני טרפיות, שבזמנם היו מקילים, אבל בזמנינו הדבר לא שייך, כיון שאין עניות כמו אז. לכן הנפק"מ אינה רק בדבר הזה, אלא בכל דיני טרפיות. אבל באופן שיש מצב של הפסד מרובה, גם בזמנינו יש צד היתר. אלה שמתירים זאת, אינם מופרכים. לאפוקי ממ"ש פה בחוברת, שהם עושים זאת כביכול כדבר שאין לו שחר. וזה אינו נכון.

[עיינן המשך עניין זה בהרחבה, בשיעור מוצש"ק אחרי מות וקדושים התשע"ג].

חלק השו"ת:

שאלה: לגבי החיתוך מעל צַמַת הגידים, שלכאורה הבהמה צריכה להבריא, אבל זה לא שחיטה, האם אין בזה משום צער בעלי חיים? הרי אם אתה חותך, ולאחר חדשיים מתברר שהיא לא הבריאה, הוא לא עשה צער בעלי חיים?

תשובה: לפי הרמב"ן, אין צער בעלי חיים, כיון שחותכים זאת ושוחטים אותה מיד. דבר שני, הרי בעצם בכל העניין של השחיטה, למה אין בזה צער בעלי חיים, כיון שבכך הבהמה מתעלה, על ידי שתישחט ויאכלו אותה. אם

שכתב הרב זבחי שלמים בסי' נ"ה, ובכסף אחר פרק שמיני מהלכות שחיטה הלכה י"א וט"ו, עיינן שם באורך. אמנם הרב מהרי"ן בזבח תודה סי' נ"ה ס"ק ב' שם כתב וז"ל, ולדעה זו הוי טרפות דצַמַת הגידים טרפות החוזר להכשרו, שאם נחתכה במקום צַמַת הגידים ולא חתך יותר, טריפה. ואם רוצה אח"כ לחתוך קודם שחיטה, למעלה מהם, תשוב להכשרה. אף על גב דאין הדעת כן, קי"ל דהכי הוא, חותכה מכאן ומתה, חותכה מכאן וחייה. דרך אגב, נכתב פה כפי הגירסא שלנו, וחייה עם וא"ו. והוא מציין את הב"י ולבוש וכו'. ממילא רווחא שמעתין, והשוחט הנזכר בפנים [דהיינו בלשון השואל] עשה כדעת המקילים. אין על כך טענות ומענות, כי יש לו לאותו שוחט על מה לסמוך. התשובה הזאת היא משנת ב"רכ"ו, היא שנת ה'תרע"ו ליצירה, זה ממש בדור האחרון.

יש פה עוד בכת"י שתי שאלות, שאלה אחת מעניינת בדיני ייבום, מישהו עשה איזה ערמה, אבל לא אכנס לזה כעת, ויש שאלה נוספת על הנושא שלנו. אין לי את לשון השאלה, כי הדף חתוך, אבל יש את התשובה. הוא עונה על זה כך, ולעניין שאלה שנית בדין צַמַת הגידים וכו', לא נעלם ממך דברי הפוסקים שאמרו דמילתא דלא שכיחא לא שייך בה מנהג. מה אתה שואל אותי, איך נוהגים? משמע שהוא שאל מהו המנהג. א"כ הוא עונה לו, זה מילתא דלא שכיחא, ואיני יכול להגיד לך מה המנהג בנושא זה, האם מקובל כי הדבר מועיל או לא. שרק זאת שמענו, מפי הרב הגדול כמהר"ר חיים קרח תנצב"ה, שאמר לו רבו כמהר"ר יוסף אלקארה, כי פעם אחת אירע כן, וחתכו הרגל למעלה מצַמַת הגידים קודם שחיטה, על פי המקילים שזכר הרב זבחי תודה, והכשירוהו. המקום ברוך יאיר עיניך בתורתו, וכו'.

בקיצור, רואים שזאת היתה הלכה למעשה אצלנו, בכל הדורות. מה שכן, הדבר לא היה מוסכם. אכן ישנם כאלה שלא הסכימו לכך. אבל בעל מקור חיים פסק כך בפשיטות, וגם בספר לחם תודה למהר"י בדיחי פסק זאת

היא תהיה טריפה, יזרקו אותה לכלבים. יותר טוב שיאכלוה יהודים. יש דצח"ם, והיתה עולה מדרגת חי לדרגת מדבר, נהיית ע"י אכילתה חלק מגוף האדם. לכן מהבחינה הזאת, טוב שהיא תסבול קצת. אבל כפי שאמרנו, קושרים ומרפאים אותה שקושרים. הצער הוא זמני, רק לבינתיים. אבל אה"נ, מה שחותכים אותה מלמעלה זה יותר טוב.

שאלה: למה הדבר אינו מצוי.

תשובה: לא מצוי שייחתכו לבהמה צמת הגידים. בד"כ זה לא קורה. אלא רק כגון אם תיפול ממדרגות, או שיזרקו עליה חץ, או שמישהו יתקע שם סכין, או שנפלה ונשברה לה הרגל, ולכן הדבר הוא מילתא דלא שכיחא, כנז' בתשובה דלעיל.

שאלה: לדעת מהרי"ץ צריך לחכות עד שהיא תבריא?

תשובה: לא צריך לחכות.

שאלה: א"כ מה זה הטעם שהדבר לא 'סטריילי'? הרי גם להרמב"ן זה לא 'סטריילי'?

תשובה: מה שהם טענו על ה'מצאתי כתוב', זאת שיטה שלישית. הסברנו שהשיטה השלישית היא חומרא, זה לא דעת הרמב"ן עצמו, כי הרמב"ן מיקל לחתוך ולשחוט. אבל הם אמרו, תקשור את צמת הגידים, ואז יהיה מותר. אבל הם שאלו, איך? הרי זה לא סטריילי? זה לא יכול לחיות, כי תישאר העצם גלויה ותזדהס? אבל בטח החכם הזה שכתב זאת, היה מנוסה, הוא ידע שהיא כן יכולה לחיות, ואנחנו כבר הסברנו זאת בס"ד. וכלפי אחרים ששאלו מה מקור הדבר, הסברנו שזו פשוט חומרא, וכל המחמיר תבוא עליו ברכה.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך. השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו,

והוסיף מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו. לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

הודעה משמחת

לתושבי ירושלם עיה"ק.
בעזה"י בקרוב תיפתח נקודת
שידור חי

במרכז ירושלם עיה"ק
לצפייה בשיעוריו השבועיים של
מרן שליט"א מדי מוצאי שבת.
לפרטים והצטרפות לשיעור

054-8476760

ברוכים תהיו.